

7

Vai polo mar

Bernardino Graña foi «o poeta do mar». Para el, o mar era todo un mundo poboado dos máis diversos seres e o lugar de traballo de moitos galegos.

Canción para ir ao mar de pesca

Pra que anden gordos todos os nenos
e polo agosto haxa máis festa,
imos ^{*}buscare xunto das illas
unha corvina,
unha faneca,
un abadexo,
unha morea.

Pra que en Galicia cheiren as fábricas
de ^{*}salazón e mais de conserva,
imos ao mar con arpón ou liña
a pescar rincha,
congrós e aleriques,
moita pescada,
unha balea.

Pra que as mulleres berren na praza
e haxa ruído polas tabernas,
traerei con nasa, con rede ou fisga ^{*}
luras e polbos,
muxes e nécoras,
meros e sargos,
sollas e vieiras.

Fai un mural
sobre os barcos
pesqueiros.

Hei de ^{*}pescare con xeito ou vaca,
con bou ou cunha pobre gamela
unha centola,
xouba e sardiña,
un rodaballo,
unha doncela.

Imos ao asexo, imos ao escuro,
cando a ardentía ^{*} ou á lúa chea,
e asexaremos por estas rías
o lumbrigante,
bonito duro,
moitos xurelos,
a palometa,
un ollomol,
unha zapata,
un peixe sapo,
un fura-areas,
a robaliza,
a maragota,
o pinto, a raia
e toda a pesca.

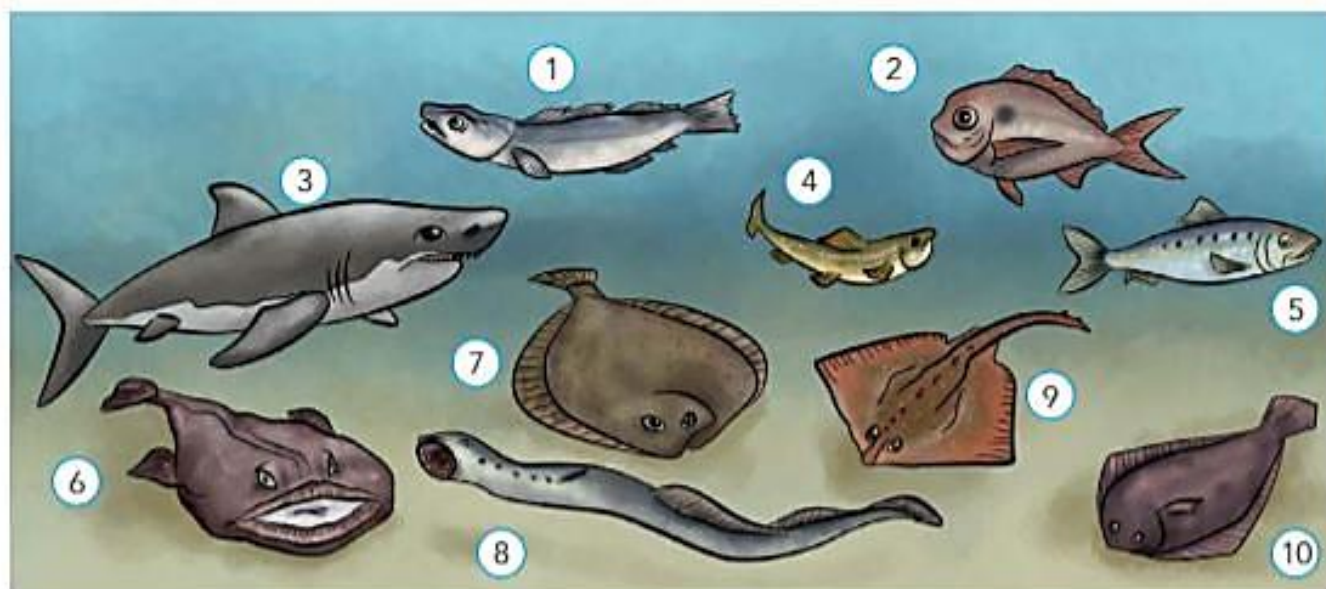
Bernardino Graña: *Profecía do mar*,
Edicións Xerais.

fisga: Arte de pesca semellante
ao arpón.

ardentía: Luminosidade das au-
gas mariñas, producida polos
movementos dos peixes.

^{*}Palabras non-normativas.

1 Aprende os nomes destes peixes e relaciónaos cos seus debuxos:

quenlla troita linguado raia sardiña
peixe sapo pescada lamprea ollomol rodaballo

2 Algúns peixes teñen distintos nomes segundo a zona. Relaciona:

anchoa	xouba
rincha	palometa
parrocha	bocarte
rabada	meiga
castañeta	xarda
rapante	peixe sapo

3 Identifica os mariscos das ilustracións da dereita:

mexillón berberecho percebe camarón
lagosta centola vieira ostra

4 Completa as oracións con palabras do exercicio anterior:

- Eu nunca atopei unha perla dentro dunha ...
- O ... críase nas bateas.
- Os peregrinos levan unha ... no caxato.
- A ... é coma un caranguexo grande.
- O ... dáse nas rochas, en sitios moi batidos polo mar.

As palabras primitivas, derivadas e compostas

5 Observa as fotos e fíxate ben nas palabras:

mariñeiro

augamar

mariscadora

- As **palabras primitivas** son as que non derivan doutras: *mar*.
- As **palabras derivadas** fórmanse a partir doutra, engadindo prefixos ou sufixos: *mariñeiro*, *mariscadora*.
- As **palabras compostas** son as que están formadas por dúas ou máis palabras simples: *augamar*.

6 Clasifica na táboa os seguintes grupos de palabras. Presta atención porque sempre hai unha intrusa:

marea	submarino	amarar	baixamar	preamar	A
mareira	maremoto	marzo	marusia	augamar	
paraugas	augar	augardente	auganeve	augaforte	B
augada	desaugar	augamariña	aula	augadoiro	

primitiva	derivadas	compostas

USO O DICCIONARIO

1 Fíxate nas seguintes palabras e búscasas no dicionario:

picapeixe – embarcadoiro – peixota – barqueiro

- Di se son derivadas ou compostas.
- Escribe as palabras primitivas das que proceden as derivadas; separa as compostas nas palabras simples que as forman.

Os verbos

GRAMÁTICA

- 1 Le as oracións que hai debaixo da fotografía e fíxate nas palabras destacadas. Son verbos:

Os pescadores **chegaron** ao mediodía. **Traían** moreas de peixe.

Os **verbos** son palabras que indican acción ou estado. Están formados por un lexema e por desinencias:

- O **lexema** é a parte que queda ao quitar a terminación do infinitivo. Informa sobre o seu significado (*cheg-*).
- As **desinencias** son os morfemas do verbo. Expresan:

persoa	número	tempo	modo
1.ª, 2.ª, 3.ª	singular plural	pasado presente futuro	indicativo subjuntivo imperativo

Fíxate

Clasifícanse en tres conxugacións: 1.ª (infinitivo en -ar), 2.ª (infinitivo en -er) e 3.ª (infinitivo en -ir). Para coñecer as súas formas podes consultar o Apéndice.

Fíxate

As formas non persoais dos verbos son: o infinitivo (*falar*), o xerundio (*falando*) e o participio (*falado*).

- 2 Di a que conxugación pertencen os verbos do exercicio 1.

- 3 Separa o lexema das desinencias nas seguintes formas verbais: tocaron – temía – abrirei – berren – collestes

- 4 Volve ao poema que introduce a unidade e sigue estes pasos.

- Identifica os verbos que hai na segunda estrofa.
- Clasifícaos en formas persoais e non persoais.
- Di a que conxugación pertencen.
- Indica a persoa, o número, o tempo e o modo das formas que sexan persoais.

- Os **verbos regulares** manteñen, en toda a conxugación, o mesmo lexema do infinitivo e teñen as mesmas desinencias que os verbos modelo da 1.ª, 2.ª e 3.ª conxugación (*nadar, perder, partir*).
- Os **verbos irregulares** presentan modificacións:
 - a) no lexema, distinto do infinitivo: *dicir* → *digo*;
 - b) no lexema ou nas desinencias: *ter* → *tiven*; *caber* → *couben*.

Fíxate

Para saber se un verbo é irregular, observa o presente e o pretérito de indicativo, e o presente de subjuntivo. Se neses tempos non hai alteracións, o verbo é regular.

- 5 Localiza os verbos e indica o infinitivo de cada un deles:

Xerardo puxérase de parrafeo, pasáralle o tempo e cando se deu conta, o barco marchara sen el. Non tería xardas para esa noite e deulle rabia.

Mentres matinaba nestas leñas, escoitou unha voz. Era un peixe, que o chamaba polo seu nome! Xerardo asustouse, pois nunca tal vira..., pero respondeulle. Falaron un bo anaco e fixéronse amigos. Agora Xerardo xa non come peixe; prefere a carne.

- Clasifica os verbos anteriores en regulares e irregulares.

XOGO COA LINGUA

- 1 Constrúe oracións combinando os elementos destes recadros:

Os	nai	vivir (presente)	tarde	o	edificio?
Aquel	mariñeiros	volver (futuro)	desde	teu	traballo.
A miña	nenos	zarpar (pasado)	no	do	peirao.

- Conxuga os verbos no tempo que se indica e fai a concordancia co suxeito.
- Son regulares ou irregulares? Razona a túa resposta.

As comiñas

1 Le e repara no uso das comiñas:

Bernardino Graña foi «o poeta do mar».

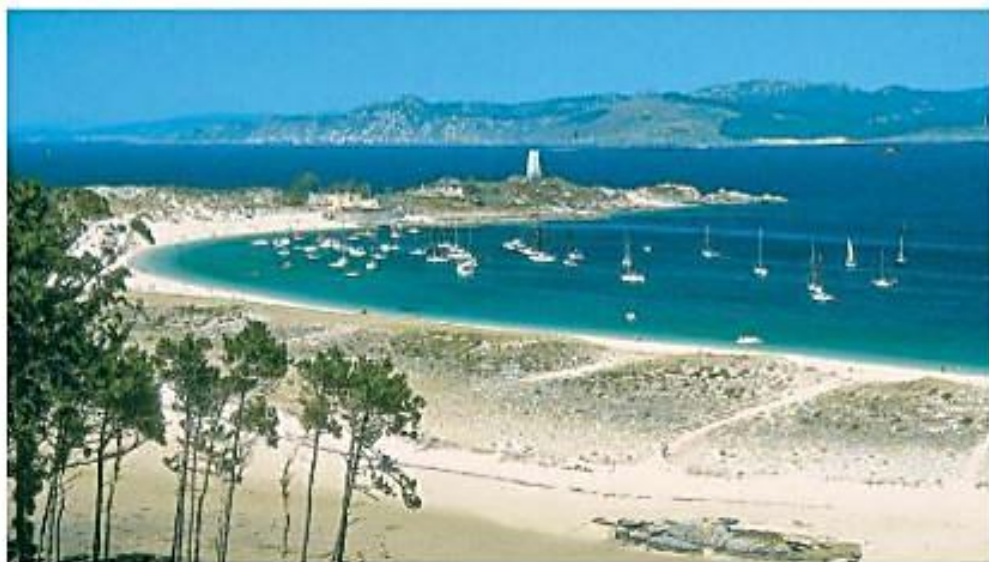
As comiñas úsanse:

1. Nas **citas textuais**: *Le a estrofa que empeza así: «*Pra que en Galicia cheiren as fábricas».*
2. Para citar **títulos** de traballos, capítulos de libros, poemas, artigos, etc.: *O poema «Canción para ir ao mar de pesca» escribiuno Bernardino Graña.*
3. Para destacar **palabras mal ditas** (*O pequeno di que se bañou na «pistina»*), **estranxeiras** (*Coleccionar selos pareceche «freaky?»*) ou usadas **ironicamente** (*A ese rapaz tan malencarado chámalle «o simpático»*).

2 Copia e pon as comiñas necesarias:

- Mira que listo: fun pintar o cuarto e non tiña brocha.
- Disque levou tal susto que case lle dá un simposium ao corazón.
- Mandeille un whatsapp a Carlota, pero non me contestou.
- Foi Gandhi o que dixo: Non lle deades peixes ao meu pobo, ensinádelle a pescar.
- Destacaron a noticia cun gran titular: A praia de Rodas, considerada a mellor do mundo.

3 Indica ao lado das oracións anteriores o número de regra que se guiches en cada caso.

ORTOGRAFÍA

Fíxate

Nos textos impresos, adoita utilizarse a cursiva para citar títulos de libros ou obras de arte: *Profecía do mar*.

Se escribimos á man, podemos poñelos entre comiñas: «Profecía do mar».

As parénteses

As parénteses úsanse:

1. Para facer algunha **aclaración**: *Toda a obra de Bernardino Graña (o autor deste poema) está escrita en galego.*
2. Para indicar o significado dunhas **siglas** ou para poñer as correspondentes a un enunciado: *Uns estudantes da UDC (Universidade da Coruña) formaron un grupo de teatro.*
3. Nas **anotacións** das obras de teatro: *O porquiño (apalpando a barriga): Empezo a ter unha fame negra!*

4 Copia estas oracións e pon as parénteses que faltan:

- A Unión Europea UE está formada por 27 Estados.
- Manuel Murguía 1833-1923 impulsou o Rexurdimento.

5 Coloca as comiñas e as parénteses necesarias:

- Levas unha mochila do máis fashion.
- Agustín Fernández Paz premio nacional de literatura infantil e xuvenil foi profesor de Lingua.
- Lin no xornal este titular: A pesca galega navega entre temporais.

OBRADOIRO ORTOGRÁFICO

Ditado

1 Le o texto antes de facer o ditado:

Xavier Nogueira (Carreira, 1923 – Aguiño, 2012) tiña 23 anos cando embarcou nun veleiro e saíu rumbo a Kemi (Finlandia). Ali coñeceu a Anna e namorouse dela. Faloulle da súa terra e aprendeulle palabras en galego: «morríña», «víruxe», «agarimo»... Co tempo, volveron os dous a Galicia. Hoxe Anna é «máis galega ca o mar», como di ela.

Despois do ditado

2 Intercambia o teu ditado co do teu compañeiro ou compañeira e corríxeo, tendo en conta os seguintes aspectos:

CALIGRAFÍA

LIMPEZA

ERROS

1 Le o texto e responde:

- Que personaxes interveñen no chiste? En que partes falan directamente?
- Que signo ortográfico sinala a intervención de cada un dos personaxes?
- Con que verbos introduce o narrador as palabras dos personaxes? Cópiaos.
- O texto está escrito en pasado (*entrou, decidiu, foi...*), pero en que tempo falan os personaxes?

Chiste de nenos

Un rapaciño entrou nunha tenda de xoguetes e púxose a mirar todos os peluches. Ao final decidiu por un canguro e foi pagar, pero entregoulle á caixeira un billete do Monopoli. A caixeira mirouno e, amablemente, díxolle:

— Síntoo, pero isto non é diñeiro de verdade.

Entón o neno contestoulle:

— Xa, pero é que este tampouco é un canguro de verdade!

O **estilo directo** reproduce exactamente as palabras dos personaxes. Para introducilas, o narrador emprega un verbo de lingua (*dicir, contestar, preguntar, berrar...*) e dous puntos.

2 Hai dúas maneiras de poñer as palabras dos personaxes. Fíxate no exemplo e completa:

O capitán dixo: «Soltade amarras!».

O grumete retrucou: ...

O bombeiro preguntou:

— ...

- Que diferenza hai entre elas?

OBRADOIRO DE EXPRESIÓN

1 Pasa este chiste a estilo directo:

Un capitán preguntoulle a un mariñeiro se sabía nadar. O mariñeiro contestoulle que si que sabía, e o capitán quixo saber onde aprendera. O mariñeiro respondeulle que aprendera na auga.

Planifica

- Identifica os personaxes e pensa que van dicir.
- Elixo verbos de lingua (*dicir, responder, aclarar...*); procura non repetilos.

Escrebe

- Escrebe a introdución do narrador, en pasado.
- Usa os verbos de lingua.
- Non esquezas utilizar os dous puntos.

Revisa

- Le o chiste en voz alta; asegúrate de que seguiches ben todos os pasos.
- Comproba se puxeches os dous puntos e as raías.

Nunha obra narrativa, os **personaxes** poden ser:

- **Principais:** a historia xira en torno a eles. O máis importante de todos é o **protagonista**.
- **Secundarios:** interveñen na acción, pero non teñen tanta relevancia coma os principais.

1 Le o texto e resolve as cuestións:

O gatipetro é un gato branco que ten na cachola un corno mouro; o gatipetro vén polas noites ás casas, e párase nos cuartos nos que hai nenos durmindo. Entón, o gatipetro ponse a verquer auga polo seu corniño, e o neno, en soños, escoitando o pingar da fontíña aquela, soña que mexa, e de verdade mexa na cama.

Para espantar o gatipetro, abonda con botar unhas areas de sal á porta do cuarto e ao pé da fiestra. O gatipetro anda apoiándose, ademais de nas catro patas, na lingua, e ao probar o sabor do sal, o gatipetro dá a volta e prosegue a súa nocturna viaxe, deixando os nenos da casa en paz.

Álvaro Cunqueiro: «O Gatipetro».
En *Escola de menciñeiros*, ed. Galaxia.

- Cal é o protagonista do relato que acabas de ler?
- Explica como é.

Os personaxes dun conto ou relato poden ser **reais** (se se asemellan aos que existen na realidade) ou **imaxinarios** (froito da fantasía).

2 Que clase de personaxe é o Gatipetro?

3 Escrebe un pequeno relato que teña como protagonista o Gatipetro. Debes engadir:

- Un personaxe principal que participe na acción.
- Un personaxe secundario.

Cunqueiro

Foi xomalista, escritor e gastrónomo. A súa obra caracterízase polo fino humor e por mesturar realidade e fantasía.

Ángeles Alvariño (bióloga)

Ángeles Alvariño (Ferrol, 1916 – California, 2005) estudou Ciencias Naturais e foi Doutora en Química Analítica e Ecoloxía Vexetal. Exerceu como bióloga oceanográfica e foi a primeira muller a bordo dun barco británico de investigación en calidade de científica.

Participou en varias expedicións no Atlántico e no Pacífico e efectuou investigacións sobre o plancto, os peixes e as correntes do océano.

Descubriu 22 novas especies de organismos mariños, publicou un cento de traballos científicos e foi recoñecida en universidades de todo o mundo.

Ademais de todo isto, obtivo a Medalla de Prata de Galicia por ser unha das mulleres máis destacadas no mundo da ciencia.

1 Le estas adiviñas e trata de pescudar a quen se refiren:

Nace no mar;
é animal moi arisco.
Xa cho dixen,
queda escrito.

Teléfono corno
cun homiño tolo
por dentro a cantar
cantigas de mar.

Polo mar,
cabalo crecho:
o rabo preso,
rebirchado.
Fuciño agudo
de trompeteiro
pasea engorde,
cabalnadando.

Anda polos mares fríos,
non é peixe nin navío.
Ten chafariz,
non é fonte.
Canta cancións de amor
que se oen desde lonxe.

Gloria Sánchez: 303 Adiviñas, Edicións Xerais.

- Debuxa cada unha das solucións.

2 Inventa ti unha adiviña relacionada co mar.

- Despois intercámbiaa coa do teu compañeiro ou compañeira e tratade de resolvelas.

Galicia posúe o 40% dos barcos españois e é a principal entrada dos produtos da pesca. Os portos galegos máis importantes son o de Vigo e o da Coruña.

1 Sabes como se chaman estas embarcacións? De que maneira cres que pesca cada unha?

Facer un mural dos barcos de pesca

Organizádevos en cinco grupos e repartide os tipos de embarcacións. Cada grupo investigará sobre un destes barcos:

dorna arrastreiro gamela buque factoría palangreiro

- Buscade na Rede algunha fotografía ou facede un debuxo e incluíde todos os datos que vos parezan interesantes. Podedes seguir este exemplo:

NOME DA EMBARCACIÓN	FOTO/ DEBUXO
Descrición: ...	
Tipo de pesca: de baixura, de altura...	
Variantes: ...	
Outros datos de interese: ...	

- Expoñede na clase todos os murais para que os vexan os demais.

REPASO DA UNIDADE

RESUMO

Copia e completa no teu caderno.

Vocabulario

- As palabras ... son as que non derivan doutras. As ... fórmanse a partir doutra palabra, mediante prefixos e sufixos. As ... están formadas por dúas ou máis simples.

Gramática

- Os verbos están formados por un ..., que informa sobre o seu significado, e por ..., que son os morfemas do verbo.
- Os verbos ... manteñen o lexema do infinitivo ao longo de toda a conjugación. Os ... irregulares, en cambio, presentan modificacións.

Ortografía

- As ... úsanse nas citas textuais, para citar títulos ou para destacar algunhas palabras.
- As ... úsanse para facer aclaracións; para incluír datas, cifras, lugares, etc.; para explicar o significado dalgunha palabra ou nas ... teatrais.

Literatura

- Os personaxes dunha obra narrativa poden ser ... ou secundarios, e ... ou imaxinarios.

REFORZO

- 1 Clasifica estas palabras en derivadas e compostas e escribe as súas primitivas:

ollomol navegante peixería
pescada contramestre areeiro
embarcar mergullador estrelamar

primitivas	derivadas	compostas

- Nas derivadas, rodea prefixos e sufixos.
- Nas compostas, separa as simples.

- 2 Pon as parénteses que cumpran:

- O monte da Curota está na península do Barbanza A Coruña.
- Caeu da moto e levárono á Unidade de Coidados Intensivos UCI.
- Luís o irmán de Beatriz vai vir este sábado á casa.
- Rosalía de Castro 1837-1885 foi a figura máis senlleira da literatura galega do século XIX.

- 3 Fixate neste texto e resolve as cuestións que se formulan:

Don Evaristo non fala con ninguén. Polo menos, con ninguén que se saiba. O único que se lle pode escoitar dicir, se un presta a suficiente atención, é «Verbas de sal... que ben estades no mar!». Por suposto, ninguén sabe que son esas verbas de sal. Algo falará, digo eu, coa súa patroa a señora Asunción. Merca o xornal cada mañá, iso si, e, á volta do seu paseo, entra no edificio que fora biblioteca hai ben tempo e desaparece da vista dos veciños.

A. García Teijeiro: *Verbas de sal*, Edicións Xerais.

- Localiza os verbos conjugados.
- Indica o infinitivo de cada un deles.
- Di a que conjugación pertencen.
- Diferencia os verbos regulares dos irregulares.
- Explica o uso das comiñas no texto.

REPASO CUN TEXTO

- 4 Le a seguinte lenda e contesta:

A Fonte da Nena está en Buxío, no concello de Guitiriz, en Lugo. A orixe do nome ten que ver cunha historia triste que agora vos conto.

No lugar de Ferreira, próximo á fonte, vivían un pai e Raquel, a súa filla. Desde que a nai morrera, parece que dunha maneira un tanto estraña, a tristeza era o pan de cada día naquela casa. Todo eran privacións e miseria.

Un día o pai mandou a Raquel por auga á fonte de Buxío. E ela foi e encheu o balde; mais cando xa marchaba, presentóuselle diante unha muller que abriu a man da nena e puxo nela unhas moedas.

Desde aquela, cada vez que Raquel ía buscar auga á fonte de Buxío, aparecíasele aquela señora e dáballe unhas moedas. Na casa eran benvidos aqueles cartos e pouco a pouco foron axudando a matar fame e miseria.

Pero un día, o pai quixo saber de onde viñan as moedas, e Raquel contou o que pasaba. Xa nunca máis se lle apareceu aquela muller.

Popular

- Onde ocorreu a historia que se conta?
- En que persoa está narrada?
- Que personaxes interveñen?
- Quen cres que pode ser a misteriosa muller? Por que non volvería aparecer?
- Estructura o texto en tres partes: a) introdución, b) nó e c) desenlace.